

IRODALMI SZEMLE.

A magyar nemzeti múzeum múltja és jelene.

Alapításának századik évfordulója alkalmából írták a magyar nemzeti múzeum tisztviselői. Budapesten, 1902. Hornyánszky Viktor könyvnyomdája. 4-edrét, XL. és 384. l.

Még emlékezetünkben él a nagyszabású ünnep, melyet a Magyar Nemzeti Múzeum múlt év november 26-án száz éves fönnállása emlékének szentelt. Komoly és méltóságteljes volt az ünnep lefolyása, méltó ahhoz a nagy nemzeti eszméhez, melyet ez elsőrangú közművelődési intézményünk képvisel. A nemzet szíve dobant meg azon, mert újra ébredését s száz év nehéz küzdelmét idézte fel emlékébe. Öröm, kétség, aggodalom, reménység az, a mit egy ilyen ünnep lelkiünkben felidéz. E változatos érzelmi hangulat pedig annak a változatos történetnek képe, melyet ama száz esztendő legnemzetibb intézményünk átélt.

Ilyen érzelmek között forgatom a nemzeti múzeum múltját és jelenét előnkbe táró díszes mű lapjait. Öröm hatja át lelkünket, visszagondolva a hazafias lelkesedés ama legnemesebb megnyilatkozására, melynek nyomában egy nemzet szívéből gyökerező kulturális intézmény éled s melynek következtében most száz év után a multak emlékének oly gazdag tárházát szemlélhetjük. De egyszersmind kétség és aggodalom lep meg, ha arra gondolunk, hogy vajjon képesek leszünk-e eme legnemzetibb intézményünket *az ősök szellemében s a változott idők kívánalmaihoz képest* fejleszteni?

Mi nem vagyunk abban a szerencsés helyzetben, hogy felássuk a régi classicus világ beszélő emlékeit s gyűjteményeinket ez által s e részben a művelt világ előtt nélkülözhetetlenné tegyük. Schliemannjok csak olyan nagy és fejlődöttebb culturállamoknak születhetik, mint a minő a német nemzet. Mi egyelőre ily vezető posztóra muzeális törekvéseinkben nem számíthatunk, de talán nincs is rá szükségünk.

A mi muzeális törekvéseinknek helyes irányát gr. Széchenyi Ferencz szabta meg, midőn „*magyar érdek*” könyveit gyűjtögetni kezdette, hogy azokat „*örök tulajdonul*” nemzetének ajándékozza.

És most talán már nem is annyira Széchényi Ferenczekre és Mikó Imrékre van szüksége múzeumainknak, de annál inkább szükség van az egész magyar közönség érdeklődésére és támogatására. Meg kellene értetni mind az egész magyar közönséggel, mire kultuszminiszterünk figyelmeztetett: „hogy kultura és nemzeti érzés, a jövőben való hit és fajszeretet sehonnan se intenek felénk annyi melegséggel, annyi közvetlenséggel, annyi szeretettel, mint a nemzeti muzeum ormairól.“ Nemzeti törekvéseinknek, kulturális ambícióinknak nem lehet biztosabb és helyesebb útja, mint múzeális intézményeink kiépítése. És a mily szép feladat várakozik reánk e téren, épen olyan széles a mező, melyen munkálkodnunk kell. Hiszen alig van föld, mely a múltak oly sok emlékét rejtegetné magában, mint hazánk földje: a népek vándorlásának e keresztútja; kelet és nyugat érintkezésének eme színtere. Alig van nép, melynek oly változatos és tanulságos lenne története, mint nemzetünké, mely mint keleti faj, a nyugati népek sorában hazát lelt s államot alkotott s századokon keresztül kulturális missiót teljesített, megvédelmezve nyugat kulturáját a keleti népek invasiójával szemben. Tehát szép történelmi múlttal dicsekedhetünk, mely alkalmas a nemzeti öntudat ébresztésére s tiszteletreméltó világtörténelmi vonatkozásaiban. Lehet-e ennél fogva szebb és nagyobb múzeális törekvésünk, mint hazánk és multunk eme történelmi, nemzeti emlékeit, kincseit egybegyűjtve látni, hogy szemünk előtt legyen magunknak tanulságú és lelkesítő, hogy be tudjuk magunkat mutatni történelmi multunkban, ha idegenek meglátogatnak. Ha mindezekhez hozzávesszük, hogy hazánk gazdag természeti kincsekben is, állat-, növény- és ásványországában egyaránt, ha hozzávesszük, hogy változatos és érdekes néprajzi életnyilvánulásaiban: előttiünk áll az a széles működési tér, melyen nemzeti irányú múzeális céljainkat szorgálnunk kell.

Az út iránya tehát a száz év előtt kiszabott út, de a keskeny gyalogösvény azóta széles országúttá változott át. A régi keretek kibővültek, sőt a nemzeti múzeum áttörte azokat a határokat, melyeket régen magának kiszabott és száz éves fejlődése folyamán a természetes fejlődés törvénye szerint rajokat bocsát ki, melyek a modern haladottabb viszonyokban nyervén életet, annak megfelelően, önállóan, szabadon és szélesebb alapokon fejlődnek. Az Országos Technologiai Iparmúzeum, az Országos Iparművészeti Múzeum és az alakulóban levő Szépművészeti Múzeum mind csak múzeális feladataink nagyobb szükségleteinek bizonyítékai.

A Széchényi Ferenc által elültetett kicsiny mustármag tehát ma már terebélyes fává nőtt s új, erős hajtásokat hozott. Ez a terebélyessé vált fa, ama széttört keretek szabják meg leghatározottabban a nagy alapító utódainak munkakörét és azt, hogy múzeális intézményeink kiépítése körül mindannyiokra feladat vár.

Kinek-kinek meg kell tenni ez iránt való kötelességét abban a munkakörben, a melyben él, mert mindenkinek alkalma nyílik rá, elkezdve attól a földművestől, ki az eke vasával emeli ki a haza földjének történeti emlékeit.

De hogy ez így legyen, előbb egészséges muzeális érzéket kell fejleszteni, eme nemzeti intézményeink iránt érdeklődő hatalmas közszellemet kell teremteni. És eme munkában első sorban vidéki muzeumainkra vár nagy feladat. Nagyobb központi muzeumaink: így első sorban a Nemzeti Múzeum és Erdélyi Múzeum inkább az irányító, vezető szerepre hivatvák; arra, hogy gyűjteményeik gyarapítása mellett szakszerű rendezése, feldolgozása és e tudományos működéshez szükséges succrescentia nevelése által haszanak.

Muzeális intézményeink jövő fejlődésének csakis ez lehet természetes menete. De a fejlődés e menetét nem lehet eléggé siettetni, mert nemzeti multunk emlékei mindinkább fogynak, pusztulnak. És épen ez az, mit nem tud megakadályozni semmiféle központi adminisztráció, vagy intézkedés, de megtudja akadályozni s muzeális czéljainkat, feladatainkat a fentebb jelzett irányban megoldáshoz vezetheti egy történelmi emlékeink iránt érdeklődő, egészséges közszellem. Vidéki muzeumaink eme közszellem fölébresztésére irányuló munkájában ninesenek magukra hagyva. Az állam gondoskodásának, a néhány évvel ezelőtt megalakított „Országos Múzeum- és Könyvtárbizottság” munkájának hatása már is érezhető,¹ de irodalmi téren e nagyfontosságú közművelődési kérdésünk sokkal kevesebb figyelemben részesül, mintsem megérdemlené. Az idő meghozza bizonyára a nagyobb érdeklődést, de ezt magunknak is siettetnünk kell.

A magyar nemzeti muzeum multjáról és jelenéről a muzeum tisztviselői által írt kötet pedig szélesebb körben is figyelmet érdemelne, hiszen legnemzetibb közművelődési intézményünk száz éves multját szemléljük benne; azét az intézményét, melynek emlékéhez annyi hazafiúi lelkesedés, az ősök fellángoló buzgalmának annyi nemes, követendő példája fűződik. Ime bemutatjuk a művet rövid ismertetésben.

*

A mű első, bevezető részében *Szalay* Imre a muzeum alapításának és fejlődésének történeti képét állítja előnkbe, egész a mai napig.

Előnkbe tűnik a nagynevű alapító, gróf Széchényi Ferencz nemes alakja, ki már előre tervszerűen készítgeti, gyarapítja nem-

¹ Ld. a bizottság 1901—1902-ik évről szóló jelentése rövid ismertetését e füzet 174. lapján.

zetének szánt nagybecsű ajándékát; míg a XIX. század hajnalán 1802. nov. 25-én kelt alapító levelében „magyar érdekű“ könyvtárát s ezzel együtt érem gyűjteményét „drága hazájának“ ajánlja fel „örök tulajdonúl.“ „Ez volt a Magyar Nemzeti Múzeum alapkövének letétele,“ írja Szalay. De még addig, míg az országgyűlés az 1807. XXIV. t.-czikkben az alapítónak kifejezett hálája érzetében is a Széchényi-gyűjteménynek Nemzeti Múzeummá fejlesztését mondja ki, sok viszontagságon ment keresztül a „Bibliotheca Széchényiana.“ Az 1805-ik évi francia háborúk miatt már biztosabb helyre, Temesvárra kellett szállítani a gyűjtemény értékesebb részét s az elhagyott első hajlék, a pálosok kolostora, egy év múlva már csak az alapító erélyesebb közbenjárására s Ő Felsége intézkedésével fogadta be a visszahozott gyűjteményt.

A nemzet megértette az alapító nemes intenióját, megérezte az idők jelét s az 1807. évi törvényhozás a hadiköltség minden forintja után egy garast vet ki a felállítandó múzeum költségére. Az 1808 VIII. t.-cz. pedig már a Nemzeti Múzeum létesítését mondja ki. Ez időtől kezdve magánosok, megyei és városi hatóságok versenyre kelnek egymással, hogy a múzeum intézményében felismert nemzeti eszmét támogassák, adományaikkal erősítsék. Most már a nemzet áll őrt a nemzetivé vált intézmény mellett s az alapító gróf 50,000 forint értékű érem-gyűjteménye odaajándékozása által 1810-ben a közfigyelmet méginkább a múzeumra irányította. Csakis ily lelkes támogatás mellett érthető, hogy az intézetet az 1811-iki pénzürték devalvatiója sem rendítette meg.

A gyűjtemények azonban megfelelő hely hiányában nem lehetnek élő és elevenítő szervezetek. A Magyar Nemzeti Múzeumnak is sokaig kellett érezni e szomorú igazságot és mennél inkább gyarapodott a gyűjtemény, annál inkább érezte. A múzeum építésének kérdése már korán foglalkoztatta a múzeum ügyeit vezető férfiakat, de az építéshez csak 1837-ben kezdhettek hozzá s csak 10 év múlva készült el nemzeti múzeumunk, a mikor végre megkezdheték a beköltözködést a nagyszerű palotába, melynek akkor nem volt párja a monarchiában.

De már ezóta több mint egy félszázad múlt el. Ez igen nagy idő egy intézet életében. Egy olyan nagy intézmény pedig, mint Nemzeti Múzeumunk, mely a nemzet egyetemétől nyeri éltető erejét, ennek az éltető erőnek arányában fejlődik. A régi keretek szétörték s bár azóta újabb más országos múzeum-paloták is emelkedtek, az ősök lelkesedése és buzgalma által emelt nagyszerű palota kicsinynyé vált a gyűjtemények befogadására. Ennek a nagygyá lett legnemzetibb intézményünknek fejlődésmenetét mutatja be Szalay sorról-sorra történelmi adatok megvilágításában.

Ez összefoglaló történeti rész után az egyes táruk külön leírása következik. És pedig először a *Széchényi országos könyvtár* bemu-

tatása. E fejezet keretében legelőbb „a könyvtár múltja és jelene“ leírását vesszük dr. *Fejérpataki* Lászlótól. Sok érdekes adatot kapunk itt a Nemzeti Múzeum könyvtára fejlődésére, melyből képet nyerhetünk a könyvtár gyarapodásáról és gazdagságáról. Ez adatok közül néhányat regisztrálunk. Az alapító gróf Széchenyi Ferencz ajándéka 1802-ben kitett mintegy 15,000 nyomtatott könyvet és 2000 kéziratot.

Száz év múlva, illetve az 1900 év folyamán végrehajtott revizio alkalmával a könyvtár nyomtatványi osztályának állománya 357,687 darab volt. Ebből incunabulum (1500-ig nyomtatott könyv) 1100 kötet. Legrégibb nyomtatott mű Cicero „De oratore“ könyvének 1465-iki kiadása. A legrégebb magyar nyomtatvány az 1473-ban kiadott budai krónika.

A kézirattár anyaga kerek számmal 15,000 kötet kézirát és sok ezerre menő irodalmi levél. Van a kézirattárban négyszáznál több codex; köztök *tizenegy* Korvin-kodex.

A Múzeum leggazdagabb osztálya a Széchenyi országos könyvtár, mely 29 alkalmazottat foglalkoztat.

A könyvtár egyes osztályainak és külön gyűjteményeinek leírását külön fejezetekben kapjuk és pedig: „a nyomtatványok osztálya“-ról *Kollányi* Ferencz ír, „a régi magyar könyvtár“-ról *Varjú* Elemér. „Középkori kéziratok“ czímen dr. *Sebestyén* Gyulától, „újkori kéziratok“, czímen pedig dr. *Esztegár* Lászlótól veszünk közleményeket. Ezeket „a hírlap-könyvtár“ leírása követi id. *Szinyei* Józseftől s „a levéltár“-ról szóló közlemény dr. *Schönherr* Gyulától. Végül „a czímeres nemes-levelek“ bemutatását dr. *Aldásy* Antal adja.

A N. Múzeum második osztálya az *érem- és régiségtár*. Ez osztály fejlődésének történeti bemutatását *Hampel* József tollából vesszük „az érem- és régiségtár története“ czímmel. Az érem- és régiségtár osztálya önállóan 1814-ben lett szervezve s azóta az idővel együtt lépést tartva gyarapodott. A törvényhozás fokozatos gondoskodása mellett egyes táruk gyarapítása is mindinkább lehetővé vált s a szakszerű lajstromok publicitójára is mód és alkalom nyílt. Ásatásokra újabban évi 1600 koronát kap az osztály. Ez általános történeti rész után az érem- és régiségtár emlékeinek csoportonként való bemutatása következik. Az „őskori emlékek“-ről dr. *Éber* László ír, az „egyiptomi emlékek“-ről dr. *Mahler* Ede. Az „antik emlékek“-et, „a régibb középkor emlékei“-t, „a hazai élet közép- és újkori emlékei“-t ismét *Hampel* József tollából vesszük; „hazai szobrászatunk emlékei“-t pedig dr. *Éber* László mutatja be, a „hadtörténelmi gyűjtemény leírását *Nagy* Géza adja.

Áttérve az *éremtár* bemutatására, legelőbb vesszük az „antik érmek, osztrák pénzek és az emlékérmek“ leírását *Gohl* Ödöntől, mit dr. *Réthy* László közleménye követ a „közép- és újkori pénzek“ czímen.

A harmadik tárról, a képtárról dr. Éber László ír „a muzeumi képtár múltja és jelene” czímmel, melyben író bemutatva a képtár történeti fejlődését, egyes képek reproducálásával és leírásával élénkíti bemutatását. E tár nemsokára törzsétől elszakadva a Szépművészeti Muzeumba kezdi meg történetének második korszakát.

Az állattár bemutatását is történeti rész előzi meg, mit dr. Horváth Géza írt meg „az állattár története” czímmel. Azután az egyes osztályok leírása során az „emlősök”-ről Méhely Lajos, „madarak” czímen dr. Madarász Gyula, a „csúszómászok és kétéltűek”-ről, a „halak”-ról ismét Méhely Lajos ad leírást. A „puhatestűek”-ről dr. Daday Jenő. A „rovarok” czímen az egyes rovarrendek bemutatása során ismét dr. Horváth Géza, Mocsary Sándor, Csiki Ernő, dr. Kertész Kálmán és Kuthy Dezső neveivel találkozunk. A „százlábúak és pókfélék”-ről ír még Csiki Ernő, a „rákfélék és alsóbbrendű állatok”-ról pedig dr. Daday Jenő.

A növénytár gyűjteményeinek bemutatása előtt dr. Filarszky Nándor „a növénytan osztály története és jelen állapota” leírását adja. Azután ugyancsak ő ír „az osztály herbariumai és szemléltető gyűjteményei” czímen is, mit a növénytan osztály könyvtára” bemutatása követ dr. Bernátsky Jenőtől.

„Az ásvány-öslénytár történeté”-t Dr. Krenner József írta meg. Ugyancsak ő mutatja be az „ásványtár” I-ső részét; a II. részt dr. Franzenau Ágoston, a III-ikat pedig dr. Zimányi Károly. Az „öslénytár” leírását újból dr. Krenner J. és dr. Franzenau Á. tolalából vesszük.

Végül a néprajzi osztály sorakozik. Ez osztály történetét dr. Jankó János írta meg. Ezt követi „a magyarországi gyűjtemény” leírása dr. Bátky Zsigmondtól, „a rokon népek gyűjteménye” ismét Jankótól, végül „a nemzetközi gyűjtemény” és az „embertani gyűjtemény” dr. Semayer Vilibáldtól.

Az egész mű gazdagon van illusztrálva az egyes osztályok gyűjteményeinek anyagáról s azok felállításáról vett képekkel; úgyszintén az intézet nagyobb alapítóinak, történetével összeforrt nevezetesebb férfiainak arcképeivel: ezek között legelől pedig a nagy alapítóinak, gróf Széchényi Ferencnek színyomomású képével.

Dr. Szádeczky Béla.

A filozofia története.

Az emberi gondolkodás története, összeállította dr. Pekár Károly és dr. semsei Semsey Andornak ajánlotta. Budapest, 468 o.

Filozofiai irodalmunk az újabb időben nem törekszik egyébre, mint kizárólagos magyarázatra. Böhm Károly hatalmas művének „Az ember és világa” megjelenése óta nem tudunk munkát felmutatni, mely az önálló, új utat törő gondolkozásnak gyümölcse,